

Dobre i złe transformacje: co czeka Polskę?

Leszek Balcerowicz

Gdańsk, 26.03.2019

I. Ustroje a warunki życia: typologia ustrojów

	Demokracja	Prawa obywatelskie	Praworządność	Wolność gospodarcza	„Fiscal stance”	Przykłady krajów
1. Socjalizm (komunizm)	NIE	BRAK	BARDZO MAŁA	BRAK (GOSPODARKA STEROWANA)		Korea Północna, Kuba
2. Quasi-socjalizm	NIE	BRAK	BARDZO MAŁA	DOMINACJA PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH. NIEWIELKI SEKTOR PRYWATNY		Białoruś, Wenezuela
3. Wolnorynkowy kapitalizm	ZAZWYCZAJ TAK	OBSZERNE	WYSOKA	WYSOKA		Hongkong, Irlandia
4. „Crony” kapitalizm	ZAZWYCZAJ NIE	OGRANICZONE	MAŁA	OGRANICZONA (NIEPEWNA OCHRONA PRAW WŁASNOŚCI)		Rosja, Kazachstan
5. „Nadmiernie regulowany i/lub niestabilny fiskalnie kapitalizm	TAK/NIE	ZAZWYCZAJ OBSZERNE	OGRANICZONA (ARBITRALNE REGULACJE)	OGRANICZONA (Nadmierne regulacje i/lub niestabilne finanse publiczne)		Włochy, Francja
<i>Przykłady dostępnych mierników:</i>	<i>Political Rights (Freedom House)</i>	<i>Civill Liberties</i>	<i>Rule of law (World Bank)</i>	<i>Economic Freedom Index (Fraser Institute),</i>	Wydatki/ PKB	
Skala	1 - 7	1 - 7	0 - 100	0 - 100	0 - 100	

I. Ustroje a warunki życia: zatrudnienie

- Wolność gospodarcza + rządy prawa → wzrost gospodarki → miejsca pracy
- Uszczuplanie wolności gospodarczej przez określone regulacje, zwłaszcza rynku pracy → zatrudnienie
- Niektóre kombinacje podatków i zasiłków → pułapki socjalne → zatrudnienie
- Niski poziom edukacji → zatrudnienie

I. Ustroje a warunki życia: zdrowie

- Wzrost gospodarki → poziom dochodu → zdrowie
 - śmiertelność niemowląt
 - oczekiwana długość życia
- Rosnąca samodzielna rola medycyny → poprawa wskaźników zdrowia może być szybsza niż wzrost dochodu na głowę (Afryka)

I. Ustroje a warunki życia: nierówności

- Ustroje despotyczne: ogromne nierówności władzy, rozmaite zróżnicowanie dochodów.
 - Socjalizm: eliminacja źródeł niektórych nierówności dochodu (prywatna przedsiębiorczość) przez eliminację ekonomicznych praw człowieka (własność prywatna)
 - Kapitalizm wolnorynkowy a „crony” kapitalizm
 - Nierówności w edukacji
 - Rozpad rodziny
- } **Nierówności szans**

I. Ustroje a warunki życia: poziom samorealizacji

- Ustroje, które eliminują pewne pozycje (przedsiębiorca, niezależny dziennikarz, niezależny artysta itp.) ograniczają poziom samorealizacji najbardziej twórczej części społeczeństwa.
- Nierówności szans ograniczają poziom samorealizacji

I. Ustroje a warunki życia: strach

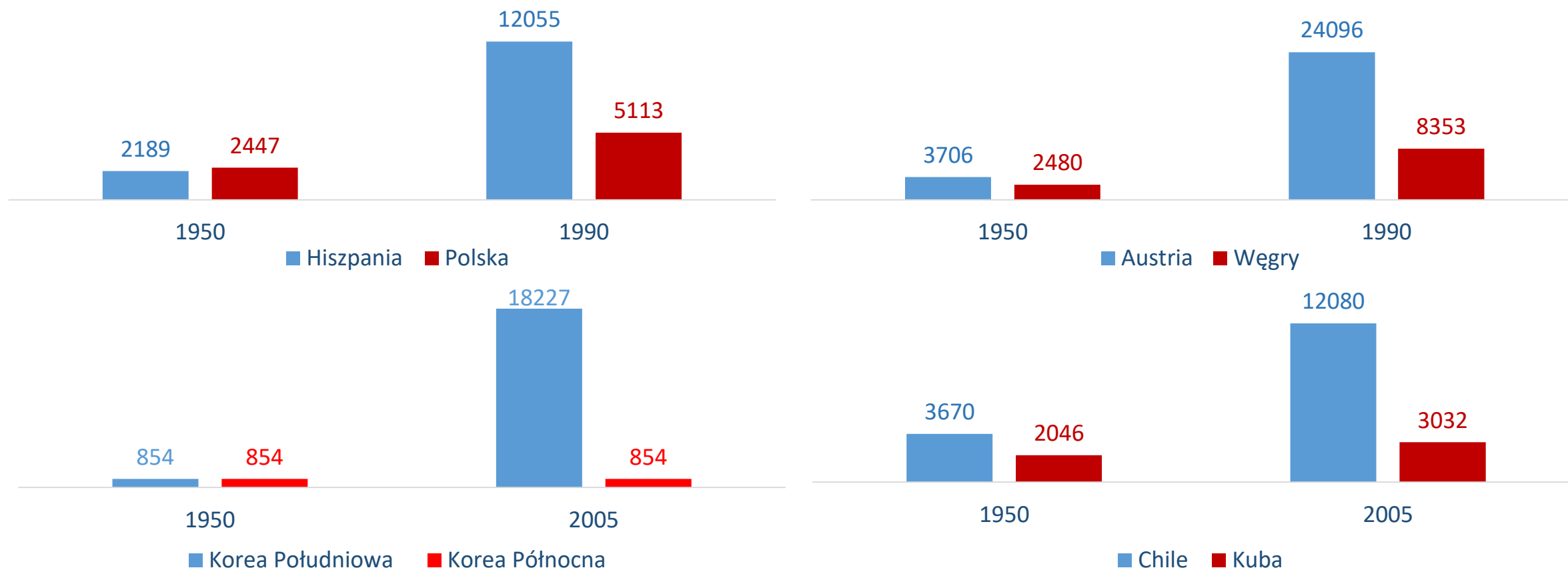
Dwa skrajne przypadki:

- państwa „upadłe”
- **państwa despotyczne**
(socialistyczne lub niesocialistyczne):

- Długa lista przestępstw „politycznych” np. przeciw socjalizmowi lub monarchii absolutnej;
- Cały aparat państwa może być – i jest - narzędziem represji, włącznie z aparatem podatkowym, różnymi inspekcjami itp.;
- Ogromna rola policji politycznej
- Wymiar sprawiedliwości (policja, prokuratura, sądy podporządkowane władzy politycznej).

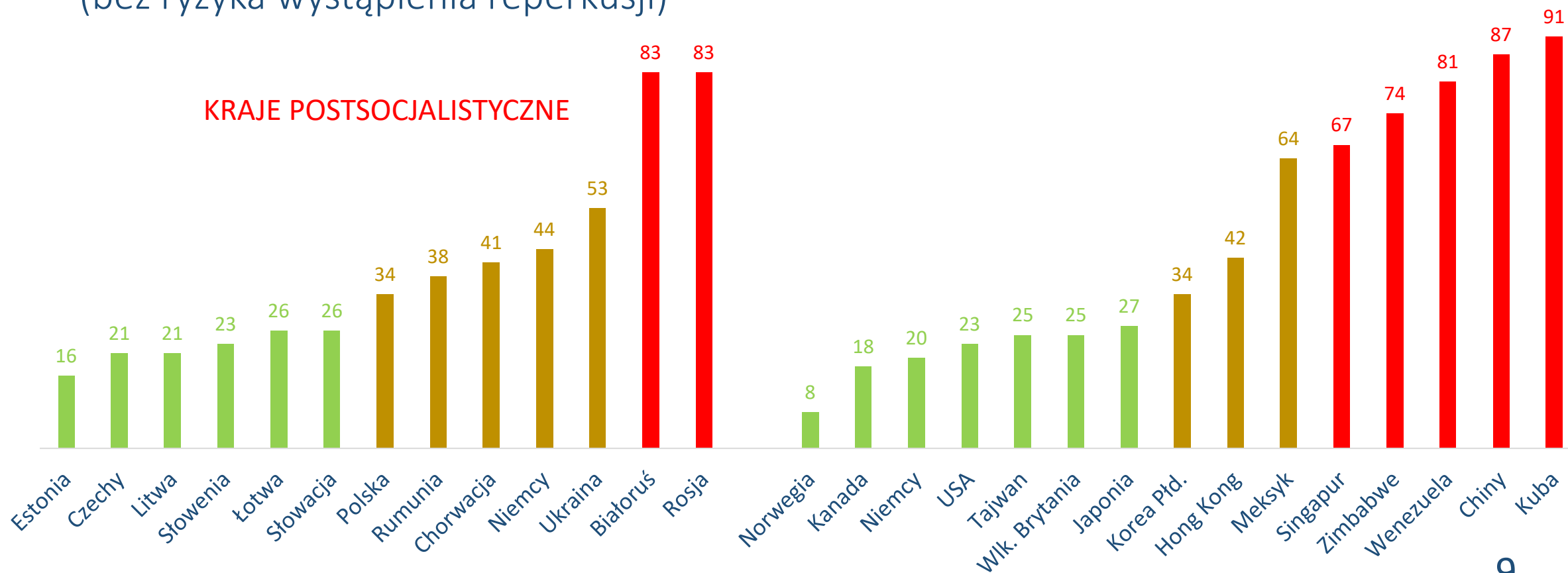
II. Zmiany po socjalizmie: kraje w których panował socjalizm zostały daleko w tyle za krajami Europy Zachodniej

PKB per capita (Dolary międzynarodowe 1990) w 1950 i 1990 (2005 dla Korei, Chile i Kuby).

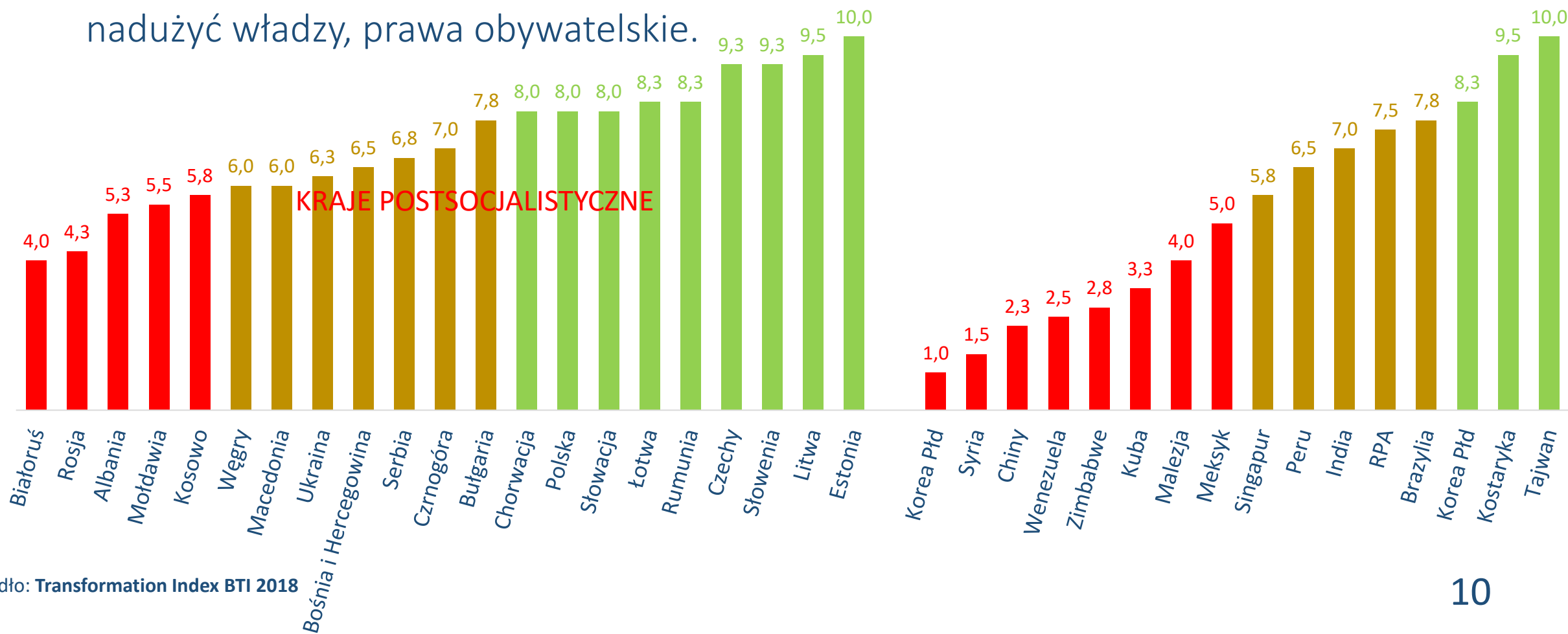
II. Zmiany po socjalizmie: wolność mediów

Freedom of the Press 2017 (Freedom House, data from 2016). Stopień nacisku na obieg obiektywnych informacji i zdolność mediów do swobodnego działania (bez ryzyka wystąpienia reperkusji)

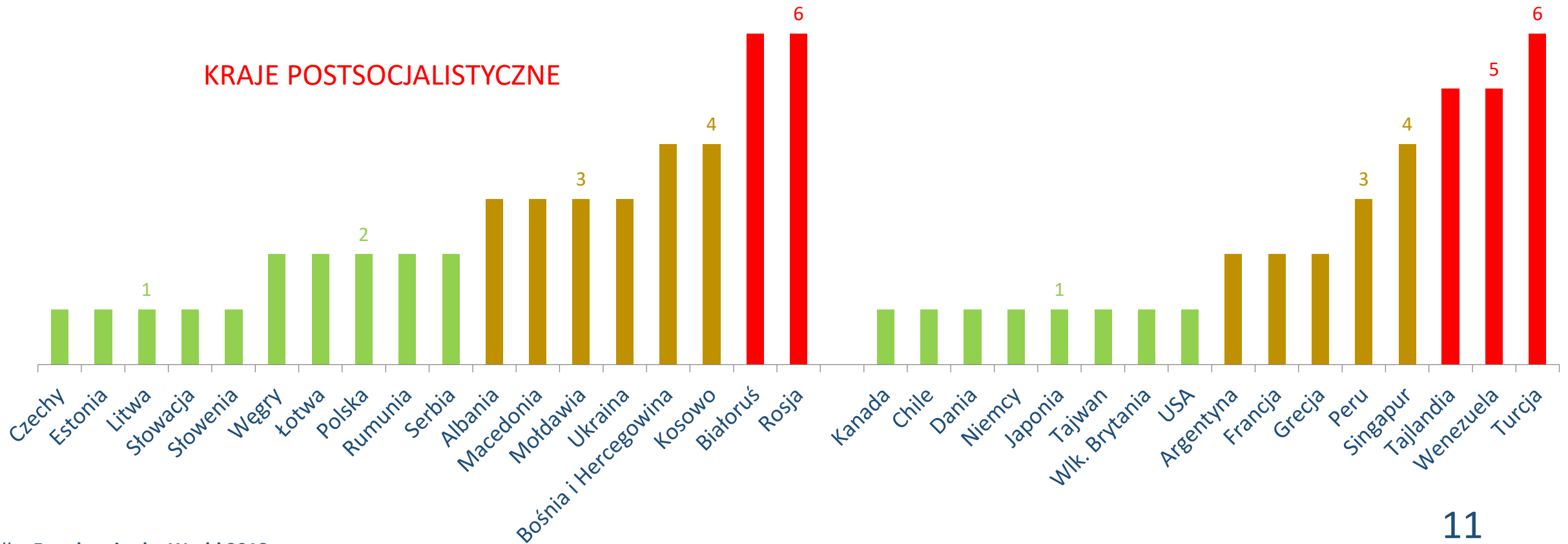
II. Zmiany po socjalizmie: praworządność

Rule of Law (Transformation Index BTI 2018, dane za 2017 r). Ocena praworządności uwzględniająca: podział władz, niezależność wymiaru sprawiedliwości, karanie nadużyć władzy, prawa obywatelskie.

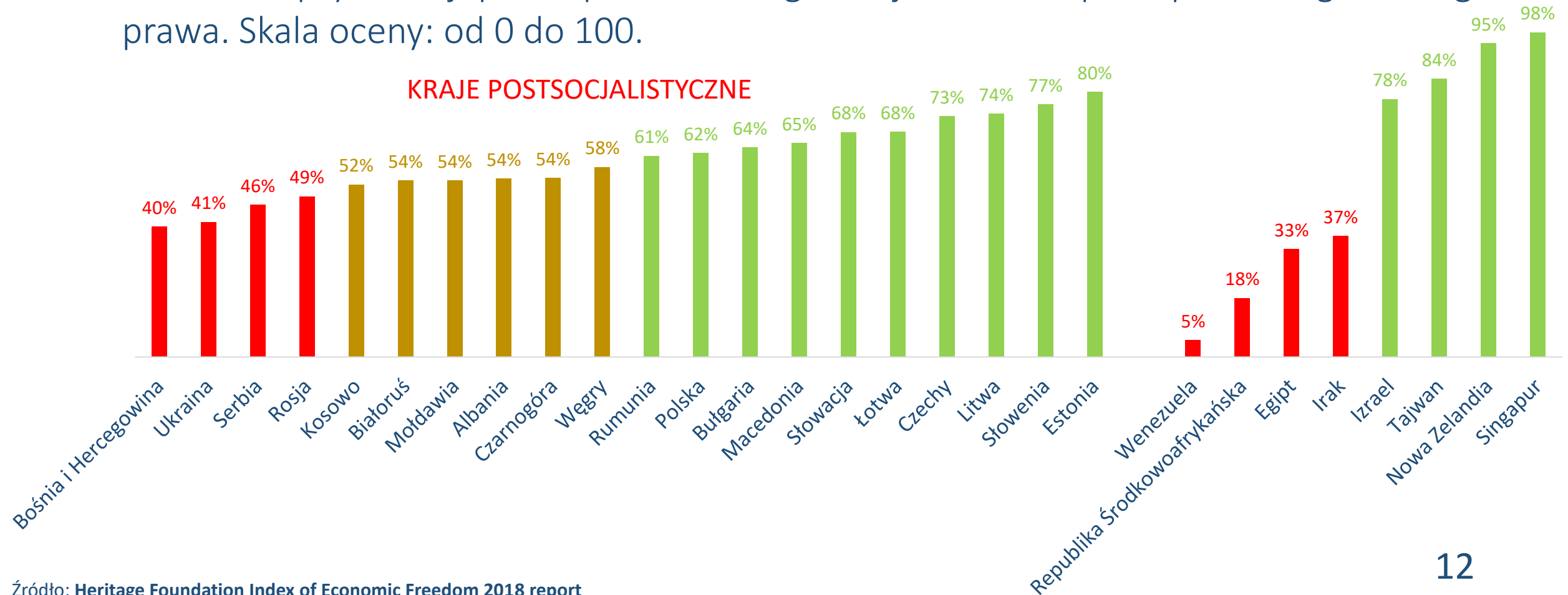
II. Zmiany po socjalizmie: praworządność

Każdemu państwu (lub terytorium) przyznano ocenę w skali: od 7 - najmniej wolności do 1 - najwięcej wolności. Oceny oparto na wynikach pytań z zakresu praw politycznych, (dot. procesu wyborczego, politycznego pluralizmu itp.)

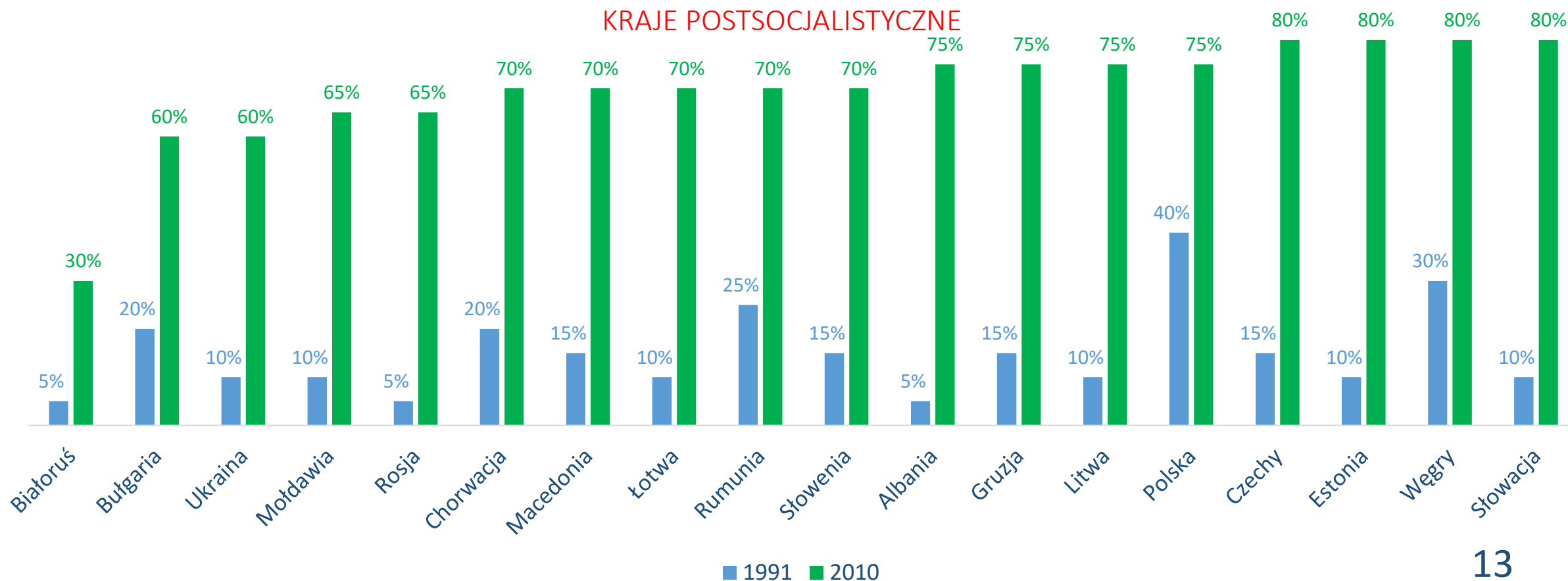

II. Zmiany po socjalizmie: prawa własności

Ochrona praw własności 2018 (Heritage Foundation). Indeks obrazuje stopień ochrony własności prywatnej przez prawo danego kraju oraz stopień przestrzegania tego prawa. Skala oceny: od 0 do 100.

II. Zmiany po socjalizmie: Udział sektora prywatnego w PKB w latach 1991 i 2010

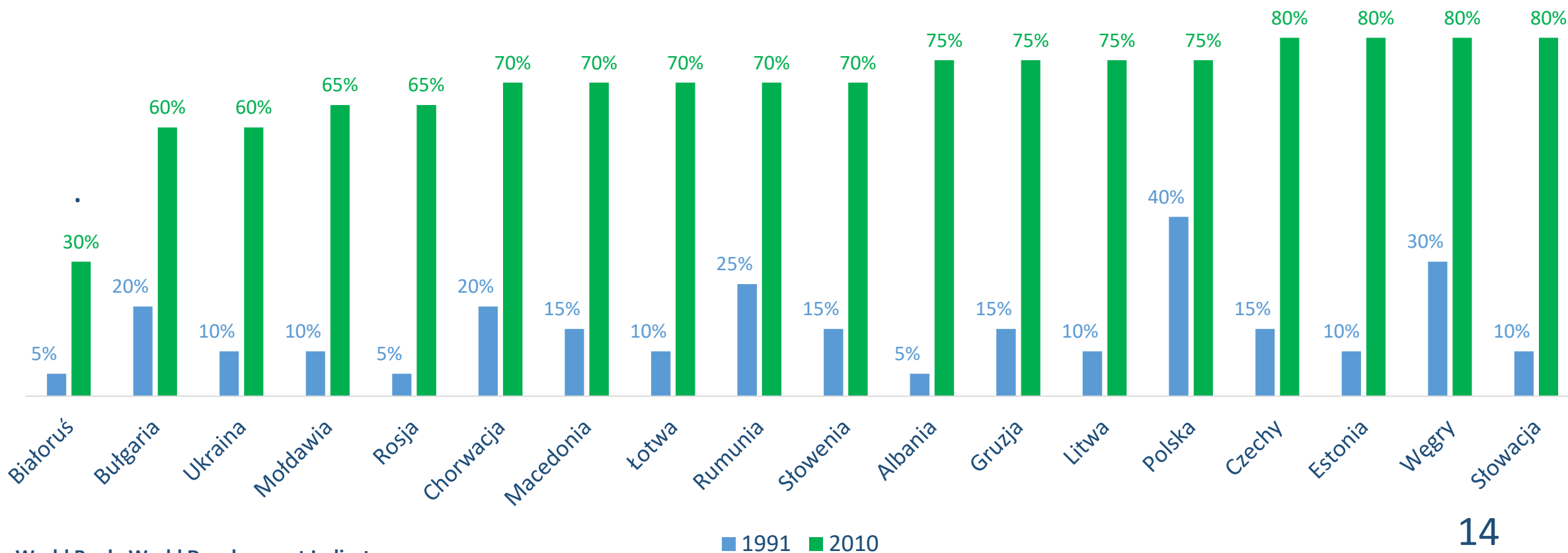

II. Zmiany po socjalizmie: otwartość handlu

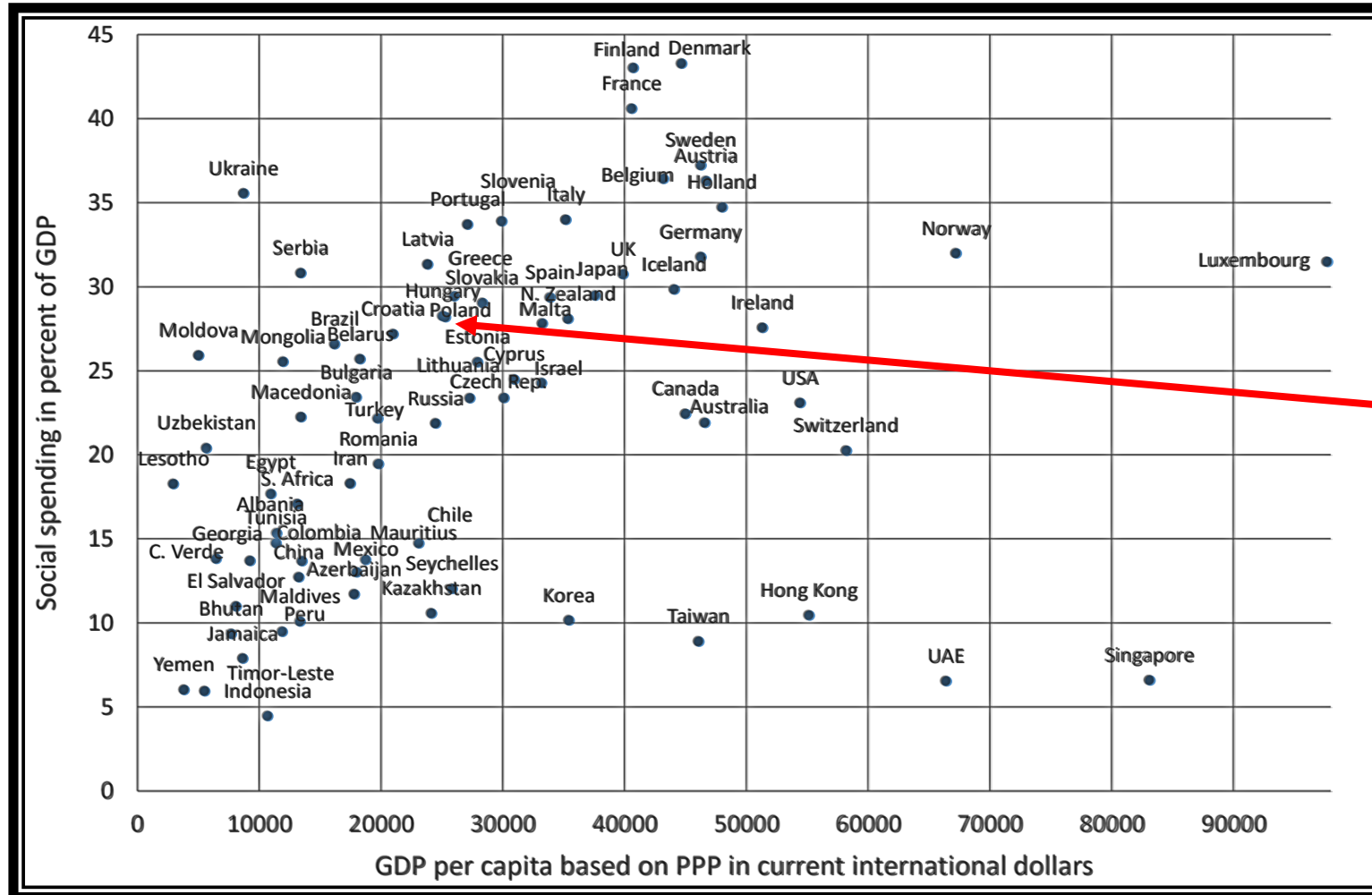
Obrót towarami jako procent PKB w latach 1995 i 2016.

Suma importu i eksportu towarów, wyrażona w bieżących dolarach międzynarodowych

KRAJE POSTSOCJALISTYCZNE

II. Zmiany po socjalizmie: PKB a wydatki socjalne

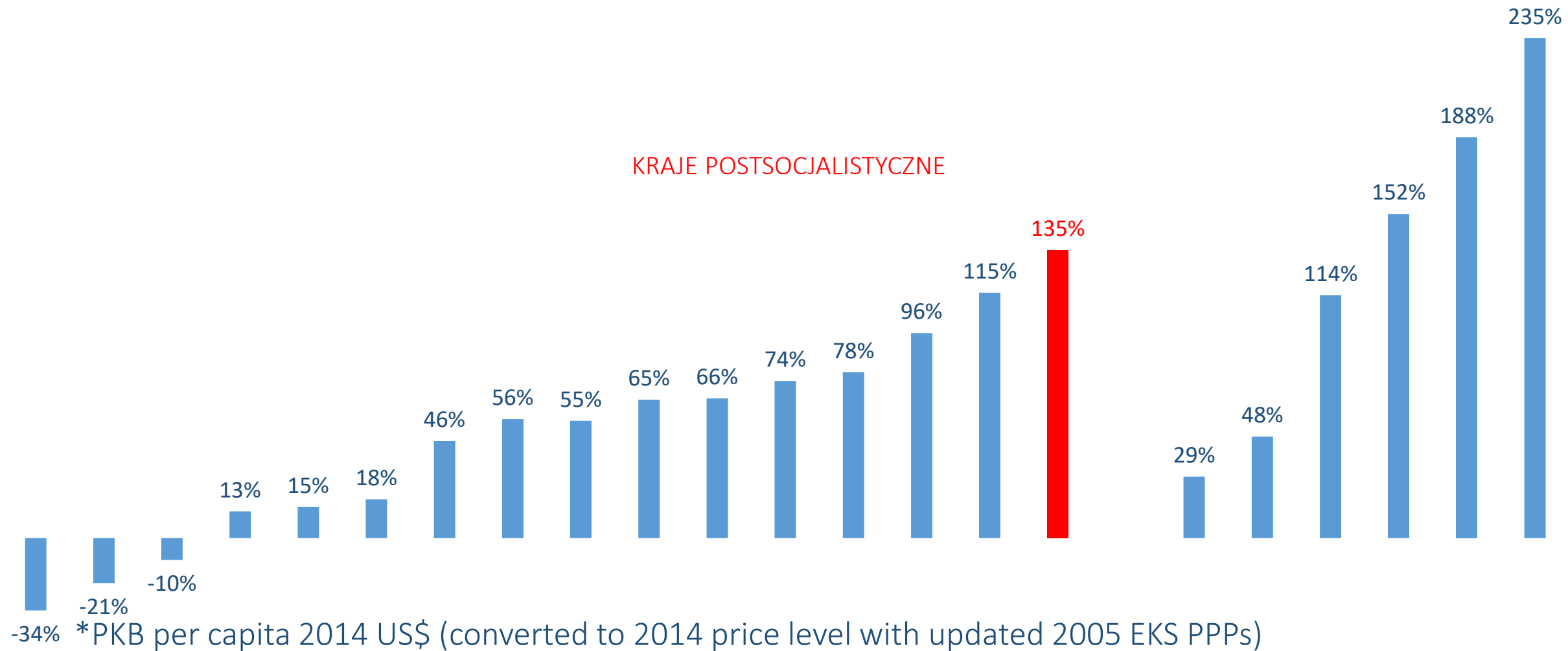

Polska

II. Zmiany po socjalizmie: obserwacje

- Demokrację wprowadzono i utrzymano w krajach, które wprowadziły kapitalizm (Europa Środkowo-Wschodnia)
- Niedemokratyczne systemy polityczne współistnieją z:
 - gospodarkami quasi-kapitalistycznymi (Rosja)
 - gospodarkami quasi-socjalistycznymi (Białoruś, kraje Azji Środkowej)
- Istotne pytania dotyczące różnic systemów politycznych, w krajach post-socjalistycznych dotyczą różnic między systemami kapitalistycznymi Europy Środkowo-Wschodniej i systemami quasi-kapitalistycznymi w innych regionach świata.

II. Zmiany po socjalizmie: obserwacje

II. Zmiany po socjalizmie: zmiany pozaekonomiczne

Poprawa wskaźników socjalnych dla Polski jest bardziej znacząca niż poziomu wzrostu gospodarczego

Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI)

- 36 miejsce w rankingu HDI Agendy Rozwoju ONZ (2016)
- 47 miejsce w kategorii PKB per capita
- Wskaźnik uwzględnia prognozy wobec długość życia i uzyskanej edukacji

Edukacja

- Bardzo dobre wyniki uczniów w międzynarodowych badaniach OECD PISA (2015):
 - ✓ Matematyka: **17 miejsce**
 - ✓ Nauki przyrodnicze: **22 miejsce**
 - ✓ Czytanie i interpretacja: **13 miejsce**

Umiarkowane nierówności

- Współczynnik Gini pozostaje:
 - stabilny od 1996 r. (ok. 33 %)
 - poniżej średniej dla OECD i UE

Poprawa satysfakcji

- 27 miejsce spośród 38 krajów notowanych w OECD „Better Life Index” (2018)
- 28 miejsce w kategorii dochodów PKB per capita

III. Dobre i złe transformacje:

*(1)zakończone, (2)demokratycznie odwrócone,
(3)niezakończone*

1. Zakończone złe transformacje:

- Zmiany w systemie politycznym uniemożliwiają wyborcze zwycięstwo opozycji;
- Zazwyczaj organizowane są fasadowe wybory;
- Odwrócenie zakończonej złej transformacji, najczęściej wymaga rozłamu w obozie rządzącym (np. wskutek walk frakcyjnych, dramatycznej sytuacji gospodarczej lub rosnącego napięcia ze strony społeczeństwa i/lub z zagranicy)
- **Przykłady:** *Rosja za Putina, Białoruś za Łukaszenki, Wenezuela za Chaveza i Maduro, Nikaragua za Ortegi, prawdopodobnie Turcja za Erdogana i Węgry za Orbana*

III. Dobre i złe transformacje: transformacje:

(1) zakończone, (2) demokratycznie odwrócone,
(3) niezakończona

2. Demokratycznie odwrócone złe transformacje, gdy rządząca, autokratyczna partia przegrywa wybory (Macedonia w 2016 r.)

3. W Polsce od końca 2015 r. postępuje **zła transformacja**, ale nie jest ona zakończona.

III. Dobre i złe transformacje: Jak wyjaśnić wyborcze zwycięstwa partii, które starają utrzymać się przy władzy ograniczając polityczną konkurencję

- Każda **zła transformacja** wywołana jest przez splot innych przyczyn:
 - W Polsce, PiS wygrał wybory w momencie bardzo dobrej sytuacji ekonomicznej. Ponadto, miał lepiej zorganizowaną kampanię niż PO i prezydent Komorowski.
 - W chwili zwycięstwa Orbana gospodarka Węgier była w gorszej sytuacji, niż gospodarka Polski, gdy zwyciężał PiS. Orbani pomogły skandale, z którymi mierzyli się jego konkurenci.
 - W Turcji, nieudany pucz przeciw Erdoganowi, umożliwił mu wprowadzenie autorytarnych zmian.

III. Dobre i złe transformacje: dynamika i determinanty złych transformacji.

Autorytarne rządy posługują się trzema narzędziami:

1. **Przekupywanie.** Kupowania poparcia konkretnych grup, poprzez rozdawnictwo pieniędzy i posad. Skala tego przekupywania zależy od aktualnej sytuacji gospodarczej.
2. **Ogłupianie.** Propaganda głoszona przez przejęte media.
3. **Zastraszanie.** Używanie przeciw konkurentom przejętych wcześniej: **prokuratury, służb specjalnych, aparatu skarbowego**, a w skrajnych przypadkach **sądów**.

III. Dobre i złe transformacje: dynamika i determinanty złych transformacji.

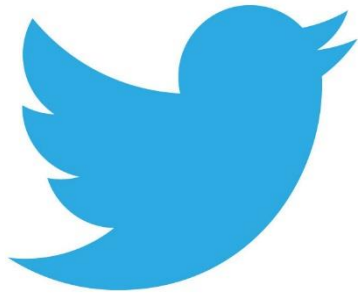
- W każdym społeczeństwie wielu ludzi ocenia rządzących przez pryzmat bieżącej sytuacji gospodarczej. Rządzący autokraci przejmują instytucje państwa, pod osłoną poprawiającej się sytuacji gospodarczej.
- Tak działał Putin gdy ceny ropy naftowej były wysokie. Rosyjska gospodarka rosła, a on sam był bardzo popularny. Kiedy ceny ropy spadły, a sytuacja ekonomiczna pogorszyła się, Putin władał już aparatem opresji.
- **Nauczka:** Wczesna faza złej transformacji jest kluczowa. Wtedy demokratyczna opozycja powinna szczególnie czuwać nad zmianami zachodzącymi w najważniejszych instytucjach państwa.

III. Dobre i złe transformacje: dynamika i determinanty złych transformacji.

- Współczesne **złe transformacje** nie wiążą się z liberalizacją gospodarki, która przyczyniłaby się do poprawy długoterminowej kondycji gospodarki.
- Autokraci dążą do coraz większego upolitycznienia gospodarki oraz przejęcia mediów. To sugerowałoby, że w przypadku pogorszenia sytuacji gospodarczej **zła transformacja** znajdzie się pod presją społeczną – zwłaszcza gdy organizacje społeczeństwa obywatelskiego skutecznie zablokują autokratyczne dążenia do przejęcia instytucji państwa w celu stworzenia aparatu represji.

30 lat Wolności

Dziękuję za uwagę

twitter.com/LBalcerowicz

facebook.com/LeszekBalcerowicz

30 lat Wolności

wolnosc2019.for.org.pl/